

עמו. משא"כ עתה, תהא להם הרגשה שכבר באו על ענשם וכבר התנסם בהם.

ועוד יש לומר בענין מעשה בנימין, כי רצה לכוהנם אם עדיין רוחשים לו מינה, שהרי בנימין היה עכשיו במקומו – מועדף ע"י אביו, שלא רצה לתת לו לילך עם אחיו, א"כ יראה התנהגותם ביחס לבנימין ויראה גם יחסם אליו (א.ה. ע"י דרשות בית ישי דרושים ליוה"כ א).

בזאת תבחנו חי פרעה אם תצאו מזה כי אם בבא אחיכם הקטן הזה (מב, טו).

הר"מ (ה' יסוה"ת פ"ב ה"י) הקשה למה כתוב חי ה' בפת"ח וחי פרעה בציר"י ונדחק. וי"ל עפמ"ש הר"ן (פ"ג דשבועות י, א וע"י שם) שענין השבועה בשם הוא, שאומר דבר זה קיים כמו שה' קיים. נמצא, שאם משקר הריהו ככופר.

והנה, חי פרעה (בציר"י), מתפרש כה יחיה פרעה. נמצא, שנשבע בחיי פרעה היינו שתולה חיי שבועתו, וזה השבועה היא מסוג מה שמצינו בסוטה דכת' והיא שבועת אלה. (ובפשטיה דקרא אף שבועת העדות שנא' בה (ויקרא ה א) ושמעה קול אלה, היינו בחיי ראשו. ואפי' למ"ש רו"ל גז"ש מסוטה היינו אלה בשם ודו"ק).

ויאמר ראובן אל אביו לאמר את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך תנה אתו על ידי ואני אשיבנו אליך (מב, לז). ע"י ברש"י וא"ע ורמב"ן שנדחקו מאד איך קילל ראובן את שני בניו. ועוד תמוה, מה ענין שני בני ולא אחד ולא שלשה.

ונראה פשוט עפ"ד הזהר באד"ר (ח"ב קל"ה ב') כל מאן דנחית מדרגא קדמאה דהוה ביה, קארי ביה מיתה ע"ש. והנה ענין הבכורה ליוסף הוא שנעשו שני בניו שני שבטים, א"כ היה עומד להיות כן לראובן, ששני בניו ייעשו שני שבטים. וזהו שאמר ראובן ליעקב את שני בני תמית, פי' שירדו מגדולתם ואפסיד הבכורה אם לא אביאנו אליך. ומ"ט לא קיבל יעקב אבינו את דבריו, כי הרי כבר היה בלבו בלא"ה להעביר הבכורה מראובן ליוסף בחללו יצועי אביו כדמוכח בברכות (ז, ב) ע"ש. (איברא דבב"ב (קכג, א) מוכח דהיה רק לאחר מכירת יוסף וע"י במהרש"א שעמד בסתירת הסוגיות שם ואכמ"ל (א.ה. ע"י דרשות בית ישי דרוש העומר הערה ד)).

אנכי אערבנו מידי תבקשנו אם לא הביאתיו אליך והצנתיו לפניך והטאתי לך כל הימים (מג, ט).

בבא בתרא (קעג, ב) א"ר הונא מנין לערב שמשעתעבד דכתיב אנכי אערבנו מידי תבקשנו וגו'.

כתב הרמב"ם (פכ"ה מלוה ולוה הל' י') שנים שערכו לאחד כשיבוא המלוה ליפרע מן הערב, יפרע מאי זה מהן שירצה, ואם לא היה לאחד כדי החוב חוזר ותובע השני

ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקת הבשר את שבע הפרות יפת המראה והבריאת וייקץ פרעה (מא, ד).

מש"כ בחלומות פרעה בתחילה שבע פרות הטובות ושבע רעות, ואילו בשעת בליעה כתיב ותאכלנה ולא מוזכר שבע, וכן בשיבולים, וכן בסיפורו ליוסף. הענין, כי שני הרעב לא היו למעשה שבע רק שנתיים, ולכן לא הוזכר שבע, ודו"ק.

וירא יוסף את אחיו ויכרם ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות ויאמר אלהם מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לשבר אכל (מב, ז).

נתחבטו המפרשים (א.ה. ע"י כלי יקר) מה היה טעמו של יוסף הצדיק בהנהגתו הזרה עם אחיו לצערם כל כך, אטו בא ח"ו להתנסם בהם.

והנראה בהקדם מה שיש להקשות עוד, דבפרשת ויחי כתיב ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישממנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו. והדבר מתמיה מאד, הלא כבר נתפיים יוסף עמיהם ודבר אליהם דברים טובים ונחומים, כדכתיב ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה וגו' וישלחני אלהים לפניכם וגו' ולהחיות לכם לפלטה גדולה, ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים וגו'. וכתיב וינשק לכל אחיו ויבך עליהם. ומהיכ"ת עלה על דעתם חשד מכווער בזה.

והנראה לומר כי כלל גדול הוא בחכמת הנפש, כי הרוצה לעקור מלבו שנאה שיש בו כלפי זולתו ולהשריש בקרבו אהבה אליו, העצה היעוצה היא, להביט עליו בעין החמלה והרחמים, וזהו סוד מה שתרגום אהבה הוא רחמיותא, כי מדת הרחמים וההבטה בעין החמלה, היא כאמור גשר המעבר משנאה לאהבה.

אבל האמת היא, כי לפי דרכי הטבע האנושי, המהפך הנפשי הזה להיות רוחש להם לאחיו אהבה עזה כזאת, לאחר כל מה שעוללו לו, והמשטמה הגדולה שגילו כלפיו, הוא למעלה מבינת אנוש. וקרוב הדבר לומר, כי הנסיון הזה קשה הרבה יותר מן הנסיון שנתנסה עם אשת פוטיפר, ומעשים בכל יום יוכיחו. ואם כן, אין לתמוה על אחיו שקינן בלבם חשש שאינו כנה בזה, ואינו נוהג כן אלא מפני כבוד אביו.

אכן יוסף הצדיק עבד על עצמו, והשתמש בעצה ותחבולה בכדי לעקור מלבו שנאה שיש בו כלפי אחיו ולהשריש בקרבו אהבה אליהם, ולכן הוצרך להביט עליהם בעין החמלה והרחמים, שזה הוא גשר המעבר משנאה לאהבה. ומשום כך השתדל יוסף להעמיד את אחיו במעמד מעורר חמלה, שבראותו שברון רוחם ועלבונם, יתעוררו בקרבו רגשי רחמים וחמלה עליהם. וכך הוה, כדכתיב ולא יכול יוסף להתאפק וגו' ויתן את קולו בככי וגו'. וק"ל.

ובפשטות יש לומר, שעשה כן לטובתם, שלא יהיו נכספים ובושים מלפניו בהתוודעו אליהם, על התנהגותם

בשאר החוב. עכ"ל. ובראב"ד, א"א אינו מחזור אלא לפי המנהג ולמדין מן העכו"ם לישראל עכ"ל.

ובהה"מ הביא דברי הרשב"א (ב"מ לד, ב) שחילק בין שני ערבים לשנים שלוו. לפי שכיון שהמלוה אחת, הערבות אינו חל להצאין או יתחייב כל אחד בכלל או לא יתחייב כלל דמי חלקו להן, שהרי הן לא נתחייבו מחמת שום דבר שלקחו ממנו שנאמר לכל אחד נתן חציו או הפקיד חציו אלא ללוה הלוה הכל והערבין לבטחון כעין משכון ואין השיעבוד חל להצאין עכ"ל.

ונראה ביאור סברתו, דהלוואה הוא דבר שקיים אף קודם מ"ת (א.ה. עי' תוס' כתובות נז, א ד"ה הרי), ובזה שייך שותפות. שכשם שיש שותפות בבעלות, כך שייך שותפות בעסק כגון הלוואה או מכר וכיו"ב. ועל כן שניים שלוו, הגדר ששניהם לווה אחד משותף, ונמצא כל אחד חייב רק מהצהה אלא שהוא ערב על השני, משא"כ ערבות חידוש הוא שחידשה תורה וא"כ לא שייך שותפות בזה אלא כל אחד ואחד ערב על הכל ופשוט [תדע, דשיילינן מנין לערב שמשעתבד ולא שיילינן מנין ללוה שמשעתבד].

ויאמר יהודה אל ישראל אביו וגו' ונקומה ונלכה וגו' ויאמר אליהם ישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ וגו' (מג, ה-יא).

ג' במסורה ונקומה, חדא הכא, ואידך ונקומה ונעלה בית אל (לה, ג), ואידך קומו ונקומה עליה למלחמה (עובדיה א, א). לומר שא"ל יהודה ליעקב שצריך ג' דברים דורון תפילה ומלחמה, שהם קחו מזמרת הארץ (דורון) ואל שדי יתן לכם רחמים (תפילה) ויגש אליו יהודה (מלחמה).

ויאמר אלהם ישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים (מג, יא).

צ"ב למה הדגיש זמרת הארץ הרי בלא"ה פרט אותם בשמותם.

ויובן בהקדם מש"כ הארז"ל (ועיין ארץ חמדה) שאמרו ליעקב שכשאמרו אל האיש לא היו עבדיך מרגלים רמזו בזה שלעתיד לבא יהיו מרגלים, דנתעברה נשמתם בנשמת המרגלים.

א"כ אמר להם יעקב שעליהם לתקן חטא המרגלים שדברו בגנותה של א"י עי"ז שיקחו מזמרת הארץ להגיד שבחה של א"י.

ואל שדי יתן לכם רחמים (מג, יד).

נראה שהזכיר יעקב שם זה כי בשם זה הוכטח לו ברית השבטים שהוכטח לו בשם ישראל כנודע בשם הגר"י. והנה, אל שדי יתן לכם רחמים ר"ת ישראל.

וטבוח טבח והכין (מג, טז)

במ"ר פרשת נשא (פי"ד סוף אות ב) וטבוח טבח והכין

א"ר יוחנן ערב שבת היתה, ואין הכן אלא לשבת. שנאמר (שמות ט"ז) והיה ביום הששי והכינו וגו'. אמר הקב"ה, יוסף, אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה התורה, חייך שאני משלם לכן בנך שיהא מקריב קרבנו בשבת, מה שאין יחיד מקריב, ועלי לקבל קרבנו ברצון. הוי מי הקדימני ואשלם (איוב מ"א). ומנין שכן הוא, ממה שאמור בענין, ביום השביעי נשיא לבני אפרים ע"כ.

והוא תמוה מאד, שהרי וטבוח טבח והכין אמר יוסף למנשה, שהוא היה אשר על ביתו. וכדמפורש בת"י שם ובמדרש. וא"כ היה צריך להיות קרבנו של מנשה קרב בשבת, ולא קרבנו של אפרים.

וע"ש עוד במדרש לעיל (סוף אות א') אפרים מעוז ראשי (תהלים ס"א) מדבר ביהושע, שהיה משבט אפרים, והוא עשה מלחמה בשבת. שנאמר (יהושע ו') והיה ביום השביעי וכו' שהיה יום שבת יום שכבשו את יריחו וכו'. ד"א אפרים מעוז ראשי מדבר בנשיא אפרים שהקריב קרבנו להנוכת המזבחה ביום השבת וכו' ע"כ. והוא תמוה כנ"ל.

אך הענין יבואר ע"פ מאי דמסקינן בגמ' (יומא ג' א') נקוט האי כללא בידך כל שזמנו קבוע (שא"א לדחותו למחר) דוחה את השבת אפילו ביהוד. ואפרים שיש לו מדה זו של תאוה והשתוקקות דקדושה שא"א לו להמתין ודוחק את הקץ כדאשכחן ביציאת מצרים שבני אפרים דחקו את הקץ, וכמו"כ משיח בן אפרים בן יוסף מוסר נפשו על הגאולה. לו יאות להחשיב קרבנו כקרבן שזמנו קבוע וא"א לדחותו לאחר זמן ודו"ק.

ויצו את אשר על ביתו לאמר מלא את אמתחת האנשים אכל באשר יוכלון שאת ושים כסף איש כפי אמתחתו (מז, א).

הטעם שצוה יוסף לשים כסף איש כפי אמתחתו הוא משום דבלא"ה יתכן שיחשדו השבטים את בנימין שבאמת גנב הגביע, וא"כ אם לא ימסרו נפשם להצילו יש להם אמתלא, ולא יהיה זה ראיה שאינם מסורים לו ואוהבים אותו. אבל כעת ששם כסף איש כפי אמתחתו גם הם יודעים שזו עלילה בעלמא, וא"כ שפיר יהא זה מבחן לדעת אם מוסרים הם נפשם על בנימין.

ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק האלחים מצא את עון עבדיך הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו (מז, טז).

במס' שבת (קה, א), ומה נצטד"ק, נכונים אנחנו, צדיקים אנחנו, מהורים אנחנו, דכים אנחנו, קדושים אנחנו.

חשב ה' דברים אלו כנגד ה' דברים שנחשדו ע"י יוסף. ג' בעודם בבית אביהם, אמה"ה, עריות, ומזלזלין בבני השפחות. וב' חשדם עכשיו, במרגלים ובגנבים. נכונים כנגד מרגלים כדרך שנאמר (שם מב, יא) כנים אנחנו לא היו עבדיך מרגלים. צדיקים נגד גנבים. מהורים נגד אכילת אמה"ה שהוא מטמא כנבלה. דכים נגד מזלזלים בבני השפחות. קדושים כדתניא בספרא קדושים תהיו הוו פרושים מעריות.